

Dalia Survutaitė

M. LUKŠIENĖS IŽVALGOS VERTINANT UGDYMO TENDENCIJŲ SKLAIDĄ

Anotacija. Pedagogikos istorijoje kaupiami ugdymo praktikos aprašai, analizuojamos, lyginamos ir vertinamos ugdymo idėjos. Retrospektyviai nagrinėjant Lietuvos ir tarptautinius pedagogikos istorijos tyrimus atrandamos įvairios ugdymo idėjų nagrinėjimo prieigos. Straipsnyje analizuojama Lietuvos edukologų patirtis skirstyti ugdymo idėjas į teorijas, kryptis, sroves, paradigmas, koncepcijas. Išskirtinis habilituotos daktarės M. Lukšienės vaidmuo kuriant ir plėtojant modernią švietimo sistemą, ugdant demokratišką krašto bendruomenę. Lietuvos pedagoginės minties raidą M. Lukšienė sieja su nacionalinės kultūros klausimais. Bendrame Lietuvos ugdymo mokslo darbų kontekste jos tyrinėjimai išsiskiria kultūrologiniu aspektu. Vertinant ugdymo kultūros ir žmogaus raidos sankirtas analizuojami mokslininkės įvardyti ugdymo srautai: pragmatinis-technologinis ir humanistinis-kultūrinis. Visapusiškas ir integralus edukacinės erdvės pažinimas, stebėjimas ir vertinimas įpareigoja tiksliai nustatyti esamą ugdymo būklę ir prognozuoti perspektyvą. Straipsnyje nagrinėjamos daktarės M. Lukšienės išvalgos ugdant „*Homo humanus*“. Mokslininkė ugdymo tendencijas nustato ne išbaigtai sistemai apibūdinti, o jų fragmentiškai raiškiai išryškinti. Ugdymo raiškos įvairovė sudaro sąlygas ugdymo fragmentams ir situacijoms laisvai judėti ir šlietis tai prie vieno, tai prie kito ugdymo srauto.

Esminiai žodžiai: ugdymo idėjos, pedagoginės minties skirstymas, tendencijos.

Įvadas

Vykstant visuomenės, materialinių gyvenimo sąlygų kaitai, ugdymas tampa vis sudėtingesnis. Sparčiai plečiantis mokyklų tinklui, ilgėjant privalomajam mokymui, Europoje ir JAV jau XIX a. pabaigoje intensyviai formuojasi įvairios ugdymo teorijos. Tam tikrų idėjų šalininkai palaiko vienas kitą ir sudaro atitinkamą koncepciją. Tuo pačiu metu vyksta rimtas ugdymo teorijų ir patirties svarstymas, vertinimas. Aktualiems ugdymo klausimams spręsti kurtos naujos strategijos. Domėjimasis naujai atsirandančiomis filosofinėmis koncepcijomis XX a. lėmė skirtingų judėjimų atsiradimą pedagogikos ir mokyklinės praktikos srityse. Pedagogikos istorijoje kaupiami įvairūs

ugdymo praktikos aprašai, analizuojamos, lyginamos ir vertinamos ugdymo idėjos. Dėl to atsirado skirtingos ugdymo patirties skirstymo prieigos. Lietuvos edukologai (S. Šalkauskis, Esmaitis, A. Liaugminas, T. Bukauskienė, L. Jovaiša, J. Vaitkevičius, B. Bitinas), sistemindami pedagoginę mintį, pateikia skirtingą pedagoginių idėjų skirstymą. M. Lukšienė Lietuvos pedagoginės minties raidą sieja su bendraisiais nacionalinės kultūros klausimais. Atsižvelgiant į Lietuvos ugdymo mokslo darbų kontekstą, M. Lukšienės tyrinėjimai išsiskiria kultūrologiniu aspektu. Ji suformulavo ugdymo idealą – *moralus, pilietiškas, savarankiškai mąstantis, kūrybiškas ir gebantis remtis įvairių kultūrų vertybėmis bei konstruktyviai veikiantis asmuo*. Analizuodama Vakarų Europos švietimo sistemas ir jų raidos tendencijas, naujausias edukologijos idėjas modeliavo ugdymo sklaidos galimybę dviem srautais: pragmatiniu-technologiniu ir humanistiniu-kultūrinu. Didelis M. Lukšienės nuopelnas, kad teoriniu švietimo kūrimo pagrindu pasirenkama humanistinio ugdymo kryptis, holistinio ugdymo samprata. Švietimo sistema grindžiama Europos kultūros vertybėmis – *nebygstama asmens vertė, prigimtinė žmonių lygybė, sąžinės laisvė, tolerancija, demokratiniiais visuomenės santykiais*. Modeliuodama savarankišką Lietuvos švietimo sistemą, M. Lukšienė visuose savo tyrinėjimuose ją laikė vienu iš valstybingumo garantų. Juk valstybės gyvavimo sėkmę atspindi švietimo sistemos kryptingumas, tikslingumas ir pajėgumas aprėpti visus, be išimties, visuomenės sluoksnius. Todėl švietimas M. Lukšienei – svarbiausias visuomenės raidos veiksnys, visų socialinių reformų pagrindas.

Straipsnyje išskiriami poskyriai: ugdymo idėjų sisteminimo raida Lietuvoje, ugdymo tendencijų sklaida, „*Homo humanus*“ ugdymo vieta.

Tyrimo objektas – ugdymo tendencijų sklaida.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ugdymo tendencijų sklaidą M. Lukšienės darbuose.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros, turinio (angl. *content*) analizė padėjo nustatyti ugdymo idėjų skirstymo Lietuvoje praktiką. Apibendrinimas, lyginamoji analizė sudarė galimybes išskirti ugdymo idėjų srautus ir numatyti ugdymo tendencijas. Daktarės M. Lukšienės pedagoginės patirties vertinimas padėjo apibrėžti žmogaus ugdymo vietą visuomenės humanizacijos kelyje.

Tyrimo rezultatai

Ugdymo idėjų sisteminimo raida Lietuvoje

Tarptautiniai pedagogikos istorijos tyrimai patvirtina tokių sąvokų kaip „paradigma“ ir „teorija“ vartojimo keblumą. Pradedant XX a. penktuoju dešimtmečiu globalizacijos ir integracijos sąlygomis sparčiai stebima kaita švietimo srityje, keitėsi tipinės ugdymo idėjų raiškos. Vadovaujantis į decentralizaciją orientuota prieiga ugdymo tikrovė suvokta kaip pastovių ir transponuojamų dispozicijų sistema, kurioje dispozicijos randasi iš dialektinės sąveikos su objektyviomis struktūromis ir sąlygomis. Pedagogikos istorikai ėmė atvirai aptarinėti savo polinkį į teorines konstrukcijas – tai įvyko XX a. septintajame dešimtmetyje, pasirodžius T. Kuhno „*Opus magnum*“. Edukologų darbuose įmanoma atpažinti tuomet dar neatvirai išreikštas tendencijas suvokti ugdymo idėjas, žvelgiant į jas iš tam tikrų perspektyvų. Industriame, t. y. modernybės, pasaulyje formuojantis tautinėms švietimo sistemoms ir joms iš dalies keliantis į kolonijas, pedagogikos istorikai atkreipė daugiau dėmesio į socialinių jėgų vaidmens tyrimus, būtent į tą vaidmenį, kurį socialinės jėgos vaidina, formuojant ir diferencijuojant švietimo sistemas. Iki XX a. penktąjo dešimtmečio pabaigos daugelio autorių darbuose tautinių ir tarptautinių edukacinių reiškinių raiškai apibūdinti daugiausia naudota funkcionalistinė paradigma. Tai taip pat patvirtina ir ugdymo koncepcijų pozicionavimas Lietuvoje. Pavyzdžiui, tarpukario Lietuvoje S. Šalkauskis (1992), analizuodamas tautinės civilizacijos problemą, išvelgia dualistinius lietuvių tautybės pradus – Rytų ir Vakarų. Trečiame skyriuje „*Tautinis atgimimas ir jo idealas*“ filosofas aiškiai demonstruoja tautinėje lietuvių civilizacijoje dviejų pasaulių pradų dermę. Todėl galima būtų daryti prielaidą, kad autorius suvokia ir ugdymui daromą opozicinių pradų poveikį. Filosofo darbuose pabrėžiama, kad „demokratinis dvelkimas, kilęs XVIII šimtmečio pabaigoje Prancūzijoje ir stiprėjęs Europoje per visą XIX šimtmetį, nepaėjo ir Lietuvai be svarbių atmainų...“ [16, p. 113]. Vadovaudamasis Lietuvos istorijos faktais, S. Šalkauskis bendrina, kad „norėdama gyvuoti bei klestėti, lietuvių tauta privalo įvykdyti savo politikoje ir kultūroje Rytų ir Vakarų pusiausvyrą“ [ten pat, p. 118]. XX a. trečiajame dešimtmetyje akivaizdžios Lietuvos pedagogų pastangos sisteminti šalies ir pasaulio pedagogines koncepcijas. Esmaitis (1930), pateikdamas pedagogikos istorijos apžvalgą, atskirai apibūdina žymesnes pedagogines koncepcijas bei vėlesnes auklėjimo sroves: „eksperimentinė, mokyklos ir gyvenimo, darbo mokyklos pedagogika“ [6]. Trumpajame pedagogikos istorijos kurse J. Gobis (1930) taip pat detalizuoja žymesniųjų pedago-

gų ugdymo koncepcijas [7]. Pateikdamas sisteminių ir nuoseklių pedagogikos istorijos kursą A. Maceina (1990) aptaria ugdymo praktiką nuo „pirmykščių tautų, graikų, romėnų, patristikos iki viduramžių“ [14]. Pedagogikos istorijos aptarties skyriuje autorius nurodo, kad pedagogikos istorija „apima visą ugdymą, visą jo įvairumą ir turtingumą“ [ten pat, p. 384]. Pirmą kartą Lietuvoje sisteminę pedagoginės minties pateiktį randame A. Liaugmino [15] veikaluose, kur pamėginta apžvelgti XIX a. pedagoginės minties įvairovę ir pateikti klasifikaciją. Ryškia ugdymo teorijų diferenciaciją A. Liaugminas išvelgia pasitelkdamas sociokultūrines studijas. „Sparti ir įvairi mokslų plėtra fiksuojama XIX a., kuomet vienijasi imperijos, pradeda išsigalėti realieji mokslai. Akivaizdžiausia tokių pokyčių vieta Europoje – Vokietija (Vokietijos sąjunga 1815 m., Vokietijos susivienijimas 1871 m.)“ [1, p. 426–427]. Matyt, todėl ji A. Liaugminui tampa gilios pedagogikos mokslo analizės objektu. Išanalizavęs I. Kanto (1724–1804) veikalus A. Liaugminas daro išvadą, kad savita empirizmo ir racionalizmo sintezės filosofija turėjo įtakos dviem srovėms susiformuoti tiek filosofijoje, tiek pedagogikoje. Lietuvių mokslininkas išvelgia, kad tokie vokiečių filosofai kaip J. G. Fichtė (1762–1814), G. V. F. Hegelis (1770–1831), remdamiesi I. Kanto kriticizmu, sukūrė idealistinę filosofiją, kuri atitinkamai veikė ir formavo idealistinę pedagogiką. A. Liaugminas tuoj pat paaiškina, kad filosofijos ir pedagogikos raidoje ši srovė išskiriama formaliai, nes sisteminių mokslo pasiekimų nagrinėjamos srityse neatsirado. Kas kita vyko su antrąja racionalizmo srove. Atskiri filosofai, remdamiesi I. Kanto teorija, irgi nukrypo į realizmą. Taip susiformavo realistinės filosofijos pagrindas, atitinkamai lėmęs ir realistinės pedagogikos įvairia-kryptę raidą.

XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje ima dominuoti komunistinė doktrina, grindžiama dialektiniu materializmu ir ateizmu. Nuo 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, visas intelektualinis gyvenimas kreiptas komunistinės ideologijos kryptimi. Ankstesnė tikrovės samprata, grįsta idealistine pasaulėžiūra, paneigta kaip nemokslinė. Lietuvos ugdymo mokslo tyrimai, paremti nacionalinės kultūros tyrimais, buvo slopinami ir malšinami 1941 m. tremtimi, masiška emigracija. Todėl Vokietijoje, JAV atsirado institucijų, priglaudusių lietuvius išėivius. Tuo pagrindu formavosi egzodo pedagogika. Tuo tarpu Tarybų Lietuvos pedagogikoje imti taikyti vieningi visoje Rusijoje kriterijai, neigiantys ne tik nacionalinių, bet ir daugelį Vakarų šalių pedagogų ugdymo tikrovės tyrimų atradimus. Vadovautasi unifikuota pasaulėžiūra, mokytasi iš N. Konstantinovo, J. Me-

dinsko, M. Šabajevos parengto ir adaptuoto visoms socialistinėms respublikoms vadovėlio „Pedagogikos istorija“ (1978). Totalitarinėje 1940–1990 m. Tarybų Lietuvoje pedagogikos mokslas grįstas teoretikų N. Krupskajos, P. Blonskio, S. Šackio, A. Makarenkos, V. Suchomlinskio idėjomis.

Lietuvos nepriklausomybės sąjūdis atgaivino nacionalinius tyrinėjimus. XX a. pabaigoje pasirodo Lietuvos edukologų mokslinių darbų, atskleidžiančių pastangas tipologizuoti ugdymo koncepcijas, teorijas. 1918–1940 m. edukacinę įvairovę klasifikuoja T. Bukauskienė (1996). Sudarydamas terminų žodyną L. Jovaiša (1993) XX a. pedagogines kryptis ir sroves detalizuoja: „Natūralistinė kryptis (psichologinė, bihevioristinė srovės), personalistinė kryptis (naujojo ugdymo pedagogikos, asmenybės pedagogikos, egzistencializmo, pragmatizmo srovės), kultūros pedagogikos kryptis, socialinės pedagogikos kryptis, religinės pedagogikos kryptis ir visos srovės.“ Aukštųjų mokyklų studentams skirtame vadovėlyje „Ugdymo filosofija“ B. Bitinas (2000) skiria ugdymo istorijoje egzistavusias ir tebeegzistuojančias paradigmas. Keiliolika paradigmu autorius rūšiuoja į paradigmines linkmes – „klasikinę“ ir „laisvojo ugdymo“. Vertinant ugdymo kultūros ir žmogaus raidos sankirtas M. Lukšienė įvardija du ugdymo srautus.

Ugdymo tendencijų sklaida

Ugdymo moksle, kaip pastebi habilituota daktarė M. Lukšienė, vertybinės orientacijos turi lemiamą reikšmę. Vertinant skirtingas edukologų ugdymo idėjas tyrėja konstatuoja, kad jos skiriasi vertybinių nuostatų ir jų socialinio-kultūrinio konteksto sampratomis: „nuo primityvių, šių laikų neatitinkančių, ligi pačių šiuolaikiškiausių ir kartu iškiliausių; nuo besikoncentruojančių į asmenį ligi matančių asmens neatskiriamumą nuo jo sociokultūrinės aplinkos; nuo empiriškai fragmentiškų ligi globalių“ [13, p. 370]. Globalizacijos išryškintas multikultūriškumas liberaliomis demokratijos sąlygomis kuria prielaidas atsirasti daugybei požiūrių į ugdymą, formuoti kryptis, priemones. Todėl natūraliai kyla poreikis analizuoti realybėje besiskleidžiančias tendencijas, jas gretinti ir skirstyti. M. Lukšienė, nagrinėdama socialiniams mokslams būdingą klasifikaciją, pripažįsta, kad, pavyzdžiui, psichologijoje susiformuoja dvi žmogaus sampratos individualistinėje visuomenėje. Tai biheviorizmo plėtojama utilitarinė galvosena ir humanistų – asmens pasitenkinimo ir saviaktualizacijos nuostata. Mokslininkė atidžiai nagrinėja B. Bitino (1998) apibūdintą XX a. pabaigoje susiformavusią pedagogikos padėtį kaip dviejų ugdymo paradigmu – klasikinės ir laisvojo auklėjimo – kaitą. M. Lukšienė

pripažįsta, kad naujoje edukologijoje randamas ir D. Kuolio (1997) pedagogikos skirstymas pagal ugdymo metodų raiškos galimybes į reprodukcinę ir interpretacinę. Kiekvieno skirstymo pagrindas yra skirtingi metmenys ir savitai interpretuojama realybė. Tačiau mokslininkė daro išvadą, kad nė vienas skirstymas neatliepia modernizmo ir postmodernizmo krypčių sklaidos. Pagal žmogaus santykio su visuomene ir kultūra pobūdį ugdymo teoriją ir praktiką M. Lukšienė skirsto į dvi ugdymo tendencijas – pragmatinę-technologinę bei humanistinę-kultūrinę (žr. lentelę). Mokslininkė pabrėžia, kad pragmatiškumas suprantamas ne filosofine, o kasdieniška prasme; humanizmas gi suprantamas plačiausia žmogiškumo prasme. Tokį ugdymo tendencijų krypčių įvardijimą mokslininkė motyvuoja UNESCO nusakytais XXI a. ugdymo tikslais [5], *Lietuvos švietimo reformos kryptimi* (1992). „Brėžiant abiejų krypčių kontūrus turima galvoje ne vien formalizuotos, bet ir neformalizuotos, neartikuliuotos mokslininkai neapibrėžtos, dažnai beveik spontaniškai, nesąmoningai besireiškiančios mokykloje ir visuomenėje pasklidusios ugdymo tendencijos“ [13, p. 373]. Ugdymo tendencijų reikšmė vartojama ne išbaigta sistemai apibūdinti, o jų fragmentiškai raiškiai pabrėžti. Ugdymo raiškos įvairovė sudaro sąlygas ugdymo fragmentams ir situacijoms laisvai judėti ir šlietis tai prie vieno, tai prie kito ugdymo srauto. „Skiriamąja abiejų srautų linija būtų ugdymo orientacijų požiūriai: į asmens vertybinių nuostatų pobūdį jo paties plotmėje ir socialiniuose-kultūrinuose procesuose; į asmens ir visuomenės santykius jų abiejų kaitoje, t. y. dabarties ir ateities perspektyvoje, kitaip tariant, aktyvi, o ne pasyvi pozicija gyvenimo humanizacijos kelyje“ [ten pat, p. 374].

Pragmatinis-technologinis srautas. Pasaulio sanglaudos, globalizacijos tendencijos skatina visuomenę samprotauti apie besimokantį žmogų, kuris geba prisitaikyti prie nuolatinės kaitos, naujų iššūkių. Pedagogai įpareigoti ugdyti žmogaus pasitikėjimą savimi, bendradarbiavimą, iniciatyvumą, gebėjimą efektyviai pritaikyti naujausią informaciją. „Prekybinį, biznio modelį bandoma perkelti į dvasinę žmonių bendravimo sritį. <...> Prieš akis tais atvejais dažnai turimas naujoviškas gamyklos modelis su apčiuopiamu, matematiškai apskaičiuojamu darbo efektyvumu, kuris pasiekiamas visų pirma tobulinant technologijas ir tokį pažįstamą iš netolimos praeities m e s t r i š k u m ą , kai turinys „nuleistas“ iš „aukšto“ [ten pat, p. 374]. Naudojami technikos išradimai, technologijos paveikia gyvenimą, turinį ir mąstymą. Pats technologijų turinys ugdyme kinta atspindėdamas manipuliaciją daiktais, ženklais, individais, savi-

realizaciją. Pragmatinio-technologinio pedagogikos srauto esmę atspindi žmogaus, realiai žvelgiančio į aplinką ir vertinančio materialiąsias gėrybes, vizija. Analizuojant tokio ugdymo tendencijas pastebėsime ryškų polinkį į tvarką, organizuotumą, tikslumą, darbo konkretumą.

Humanistinis-kultūrinis srautas. Aptariant šį srautą plačiai suvokiamas humanizmas siejamas su laiko (retro)perspektyva. „Galima būtų sakyti, kad kiekvienai epochai būdinga sava h u m a n i š k u m o ir h u m a n i z a c i j o s įžvalga. Tas pats sakytina ir apie ugdymą“ [ten pat, p. 376]. Vertinant humanistinio ugdymo tendencijas neatsiribojama L. Jovaišos apibrėžta sąvoka: „Egzistencialistai, humanistinės pedagogikos atstovai ugdymo prasmę mato pagalboje, kurią pedagogas ar tėvai gali teikti vaiko ar jaunuolio saviugdai“ [9, p. 7]. Ugdymas M. Lukšienės tekstuose traktuojamas kur kas plačiau, įtraukiant įvairovę „nuo kone dogmatiškai besilaikančių tradicinių tiksliai apibrėžtų dorovės, elgesio normų ir jaunajai kartai šiandien sunkiai priimtinių bei paveikių pedagoginių būdų ligi vos besiformuojančių, bandančių kelti šiuolaikiškus, plačius humanizacijos uždavinius, apimančius visas žmogus įsitikinimų ir veiklos sritis“ [13, p. 376]. Įvertindama šiuolaikinį ugdymo kontekstą M. Lukšienė pabrėžia, kad humanistiniame-kultūriniame sraute iškeliamos ne tik vertybės, bet ir prasmė, ir reikšmingumas.

Stebint pasaulį ir giliai suvokiant realybę išryškėja aštri kova dėl pažinimo ir / ar vertybinių nuostatų pastovumo.

Šiandien, siekiant ugdymo kokybės, būtina narinėti visus „tariamus „už“ ir „prieš“, neprislopinant bręstančio pasitikėjimo savimi ir kitais, neprigėsinant godulio pažinti, o svarbiausia, neužgniaužiant kiekviename glūdinčios žmogiškumo kibirkšties, o jas palaikant bei puoselėjant vis šiuolaikiškesniais būdais“ [13, p. 371]. Tai lyg „pusiausvyros ieškojimas tarp „kaip“ ir „kas“, tam „kaip“ keliant globalius uždavinius“ [ten pat, p. 374].

„Homo humanus“ ugdymas

M. Lukšienė pagrindė demokratinį ugdymą istorijos bei dabarties raidos aspektu. Ji iškėlė esminius Lietuvos švietimo sistemos orientacijos klausimus: nacionalumo ir universalumo santykio; kultūrinės savimonės ugdymo; kultūrinės tradicijos tęstinumo ir švietimo modernizavimo; socialinio teisingumo. Visa savo veikla daktarė M. Lukšienė modeliavo ne tik švietimo, bet ir valstybės ateitį – moderni Lietuvos tauta, atvira visuomenė, demokratinė valstybė. Demokratinei valstybei kompetentingo žmogaus ugdymą laikė vienu pagrindinių švietimo uždavinių. Kompetencija mokslininkė laikė ne siauras dalykines profesines kvalifikacijas, o žmogaus pasirengimą aktyviai veikti visuomenėje, atsakyti už visuomenės gyvenimą, kurti jos kultūrą, nuolatos reaguoti į pasaulio raidos iššūkius ir pokyčius. M. Lukšienės visuomeninėje ir ugdomojoje veikloje ryškus tikėjimas asmens pajėgumu keisti save ir savo socialinę kultūrinę aplinką žmogiškumo linkme. „Atrodo, kad pats autentiškiausias, pats žmogiškiausias kiekvieno subrendusio žmogaus veiksmas – globoti, rūpintis, ir, svarbiausia – mylėti augančią kartą. Savo ruožtu ir laukti to paties iš užaugusios“ [13, p. 364]. Vertindama praeitį ir dabartį mokslininkė kritiška – ji konstatuoja, kad ugdymas anaipol nėra to pasiekęs. Nepaisant išpažįstamo tikėjimo ar pasirinkto mokslinio aiškinimo pagrindo būtina siekti prigimtinio pašaukimo kiekvienam. „Todėl bet kurioje istorinėje situacijoje turi būti dedamos visų pastangos – ir tėvų, ir pedagogų, ir visos visuomenės – kad žmoguje neužgestų žmogus, jo žmogiškoji esmė“ [ten pat, p. 365]. Bendroji humaniškoji ugdymo pozicija suponuoja nuolatinę realybės stebėseną, siekiant realizuoti žmogiškumą. „Jei visuomeninė norma sudaro sąlygas žmogiškumui gesti, reikia jos atisakyti ar ją koreguoti. jei normos paneigimas gesina žmoniškumą, reikia gerai pamąstyti, ar tą normą griauti“ [ten pat, p. 365]. Mokslininkė pripažįsta, kad tai nepaliaujamas vertinimas – donkichotiškoji kova. „Tačiau šitas donkichotiškumas mums visiems būtinas, ypač edukologijai: jaunosios kartos brendimui ypač reikšmingos bendražmogiškosios, orientuotos į

Lentelė

Ugdymo tendencijų srautų palyginimas

Ugdymo tendencijų srautai	
pragmatinis-technologinis	humanistinis-kultūrinis
pagal klausimą	
kaip	kas
pagal vertybes	
pasitikėjimas savimi, atvirumas, lankstumas, iniciatyvumas	solidarumas, socialinė teisybė, taika, laisvė
pagal orientaciją į tikslus	
trumpalaikius	ilgalaikius
pagal prasmės problemų matavimą	
efektyvumas ir meistriškumas	humanizacija, kultūra
pagal asmens ir visuomenės problemų vertinimą	
atklydęs iš romantikos srities, praeities dalykas	žmogaus išprasminimas realybėje, mokymasis būti

konstruktyvų žmonių sambūvį, idėjos, vertybinės nuostatos. Jos – vienas iš svarbiausių žmogaus, žmonių grupių, kultūrų vertinimo matmenų“ [ten pat, p. 365].

Vertindama šiuolaikinę ugdymo situaciją M. Lukšienė (2000) pripažįsta esant ją keblią. Mokslininkė mano, kad „<...> būtina kritišku dabarties žvilgsniu įvertinti daugelį iki šiol keltų įprastų ugdymo uždavinių bei būdų ir ieškoti naujų kelių į bręstantį žmogų, neizoliuojant jo nuo mūsų įvairiopo (juoda–balta) pasaulio ir kartu padėti jam susikurti gyvenimo pamatus“ [ten pat, p. 378].

Išvados

1. Ugdymo teorijų skirstymo praktika Lietuvoje per visą XX a. įvairuoja. Edukologijos mokslininkai (S. Šalkauskis, Esmaitis, A. Liaugminas, T. Bukauskienė, L. Jovaiša, J. Vaitkevičius, B. Bitinas), sistemindami pedagoginę mintį, pateikia skirtingą ugdymo teorijų klasifikaciją.

2. Analizuodama Vakarų Europos švietimo sistemas ir jų raidos tendencijas, naujausias edukologijos idėjas M. Lukšienė modeliavo ugdymo sklaidos galimybes.

3. Pagal žmogaus santykio su visuomene ir kultūra pobūdį ugdymo teoriją ir praktiką M. Lukšienė skirsto į dvi ugdymo tendencijas – pragmatinę-technologinę bei humanistinę-kultūrinę. Pragmatiškas suprantamas ne filosofine, o kasdieniška prasme; humanizmas gi suprantamas plačiausia žmogiškumo prasme.

4. Visapusiškas ir integralus edukacinės erdvės pažinimas, stebėjimas ir vertinimas įpareigoja tiksliai nustatyti esamą ugdymo būklę ir prognozuoti perspektyvą. M. Lukšienės darbuose ugdymo tendencijų reikšmė vartojama ne išbaigtai sistemai apibūdinti, o jų fragmentiškai raiškiai pabrėžti. Ugdymo raiškos įvairovė sudaro sąlygas ugdymo fragmentams ir situacijoms laisvai judėti ir šlietis tai prie vieno, tai prie kito ugdymo srauto.

5. Didelis M. Lukšienės nuopelnas, kad teoriniu švietimo kūrimo pagrindu pasirenkama humanistinio ugdymo kryptis, holistinio ugdymo samprata.

Literatūra

1. Asadauskienė N., Janužytė A. ir kt. *Istorijos žodynas*. Vilnius: Vaga, 2003.
2. Bitinas B. Lietuvos mokykla: ugdymo paradigimų kaita. In: *Ugdymo problemos*. IV (XXXI). Vilnius, 1998.
3. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
4. Bukauskienė T. *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis 1918–1940*. Antologija, III t. Vilnius: Mintis, 1996.
5. Delors J. L'éducation ou l'utopie nécessaire. Rapport a l'UNESCO de la Commission internationale de l'éducation pour le vingt et unième siècle, présidée par Jaques Delors. In: *L'éducation un trésor est caché dedans*. UNESCO, 1996, p. 9.
6. Esmaitis. *Pedagogikos istorija*. Kaunas, 1930.
7. Gobis J. *Trumpas pedagogikos istorijos kursas*. Kaunas: Dirvos, 1930.
8. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa, 1993.
9. Jovaiša L. *Edukologijos pradžios*. Vilnius, 1997.
10. Jovaiša L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
11. Kuolys D. Ugdymo turinio kaita ir mokykla. In: *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas*: III tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 1997.
12. *Lietuvos švietimo koncepcija*. Vilnius, 1992.
13. Lukšienė M. *Jungty*. Straipsnių švietimo reformos klausimais rinkinys. Vilnius: Alma littera, 2000.
14. Maccina A. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa, 1990.
15. Survutaitė D. Pedagoginės minties klasifikavimas XX a pradžioje. In: *Rektorius profesorius Albinas Liaugminas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005, p. 74–82.
16. Šalkauskis S. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa, 1992.
17. Vaitkevičius J. *Istorinė (hyginamoji) didaktika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001.
18. Константинов, Николай Александрович. *Pedagogikos istorija*: vadovėlis pedagoginių institutų studentams / N. Konstantinovas, J. Medinskis, M. Šabajeva ; iš 4-ojo papildyto ir pataisyto leidimo [vertė A. Bendorienė ... [et al.]. Vilnius: Mokslas, 1978.

Summary

Dalia Survutaitė

M. LUKŠIENĖ'S INSIGHTS EVALUATING SPREAD OF EDUCATIONAL TENDENCIES

The history of pedagogy accumulates descriptions of educational practice, education ideas are analysed, compared and evaluated. The retrospective analysis of the Lithuanian and foreign research on the history of pedagogy results in discovery of various approaches to analysis of education ideas. The article focuses on the experience of Lithuanian researchers in education to divide education ideas into theories, directions, trends, paradigms and conceptions. The role of Dr. Habil. M. Lukšienė performed while establishing and developing the modern system of education and nurturing the democratic community of the country

is exceptional. M. Lukšienė links the development of pedagogical thought in Lithuania with the issues of national culture.

The culturological aspect is a distinguishing feature of her research in the general context of educational research papers written in Lithuania. While evaluating the points of intersections of education culture and human development, the following education directions identified by the researcher are analysed: pragmatic-technological and humanistic-cultural. The article also focuses on the *homo humanus* education highlighted by Dr. M. Lukšienė. The researcher employs educational trends not for definition of the finished system but for highlighting of their fragmentary expression. The variety of education expression observed in the reality creates conditions for free movement of education fragments and situations as well as for their adjoinment to one or another education stream.

Keywords: ideas of education, division of pedagogical thought, tendencies.

*Lietuvos edukologijos universitetas
Įteikta 2013 m. gegužės mėn.*